

Kuuntele ja arvosta – sattumanvaraisesta tuesta kohti onnistunutta yhteistyötä

Raportti LUMO-hankkeen lastensuojelun yhteistyö-
kumppaneiden alkukartoituskyselyn tuloksista

Kuuntele ja arvosta

– sattumanvaraisesta
tuesta kohti onnistunutta
yhteistyötä

Raportti LUMO-hankkeen lastensuojelun yhteistyökumppaneille
suunnatun alkukartoituskyselyn tuloksista

Kirjoittajat: Marika Huupponen & Siiri Timonen

Kannen kuva: Pixabay

Tekijänoikeudet: Kirjoittajat ja Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Julkaisija: Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 22.6.2021

Sisällysluettelo

Lukijalle	4
1. Vastaajina laaja joukko ammattilaisia	5
2. Lastensuojeluasiakkaat pääsevät vaihtelevasti palvelujen piiriin.....	6
3. Monialaisen yhteistyön haasteet ja mahdollisuudet	9
4. Lastensuojelun systeminen työote ja asiakkaan osallisuus.....	13
5. Toiveet LUMO-hankkeelle.....	15
6. Yhteenvedoa	17
7. Lopuksi	18

Lukijalle

Lastensuojelun perimmäinen tarkoitus on varmistaa, että jokainen lapsi ja nuori voi elää turvallista ja omannäköistään elämää. YK:n Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa meitä huolehtimaan näiden oikeuksien toteutumisesta. Lastensuojelulla ja sen monialaisella yhteistyöverkostolla on tässä merkittävä rooli ja tehtävä.

Tämä raportti on kirjoitettu LUMO-hankkeen toteuttaman alkukartoituskyselyn tulosten pohjalta. Kyselyä tehtiin kaksi – yksi lastensuojelun monialaiselle yhteistyöverkostolle ja toinen lastensuojelussa työskenteleville ammattilaisille. Tässä raportissa käsitellään yhteistyökumppaneiden vastauksia. Kyselyn avulla halusimme herättää heti hankkeen alussa laajaa pohdintaa monialaisen yhteistyön kehittämisen kannalta keskeisistä teemoista. Kyselyn vastaajien määrä yllätti meidät täysin: saimme yhteistyökumppaneiden kyselyyn kaikkiaan 548 ammattilaisen vastaukset. Tämä kertoo siitä, että ihmiset ovat kokeneet asian ja kyselyn teemat tärkeiksi. Monialaisen yhteistyön kysymykset ovat aihe, josta on tärkeää saada tietoa. Haluan esittää ISOT kiitokset jokaiselle, joka on käyttänyt aikaansa kyselyyn vastaamiseen!

Hyvä Lukija, käsissäsi on arvokas koonti siitä, miten hyvin lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen oikeudet suojeluun, tarpeenmukaiseen hoitoon tai tukeen sekä koulutukseen näyttävät toteutuvan Itä- ja Keski-Suomessa, kun eletään alkuvuotta 2021. Tulokset kertovat huolestuttavalla tavalla siitä, miten palvelujen saatavuus ja yhteistyön toimivuus jakautuvat usein kahteen ääripäähän – jossakin joku asia toimii hyvin ja toisaalla sama asia ei toimi lainkaan. Liian usein näyttää olevan sattumanvaraista tai paikkariippuvaista, missä monialaiset palvelut ja yhteistyö toimivat. Lastensuojelu näyttäytyy yhteistyöverkostolle kuormittuneena, kaoottisena ja osin salamyhkäisenä kokonaisuutena. Yhteistyötä toivotaan, mutta mahdollisuudet aitoon yhdessä tekemiseen nähdään usein vaikeana tai jopa mahdottomana. Kuitenkin juuri yhteistyö on se, jonka avulla lasten, nuorten ja perheiden ongelmiin ja haasteisiin voidaan parhaiten vastata.

Vaikka kysely nostaa esiin paljon ongelmia ja kehittämisen paikkoja, löytyy sieltä myös toivoa ja valonpilkahduksia. Toimivia monialaisen yhteistyön malleja on olemassa, kiinnostusta yhteistyön kehittämiseen ja uuden oppimiseen on nähtävissä ja toiveita yhdessä tekemiselle on kuultavissa. Näihin me LUMOSSA tartumme nyt, kun kehittämistyö pääsee kunnolla vauhtiin. Antoisia lukuhetkiä!

Aurinkoisessa Kuopiossa 18.6.2021

Päivi Malinen

LUMO-hankkeen koordinaattori

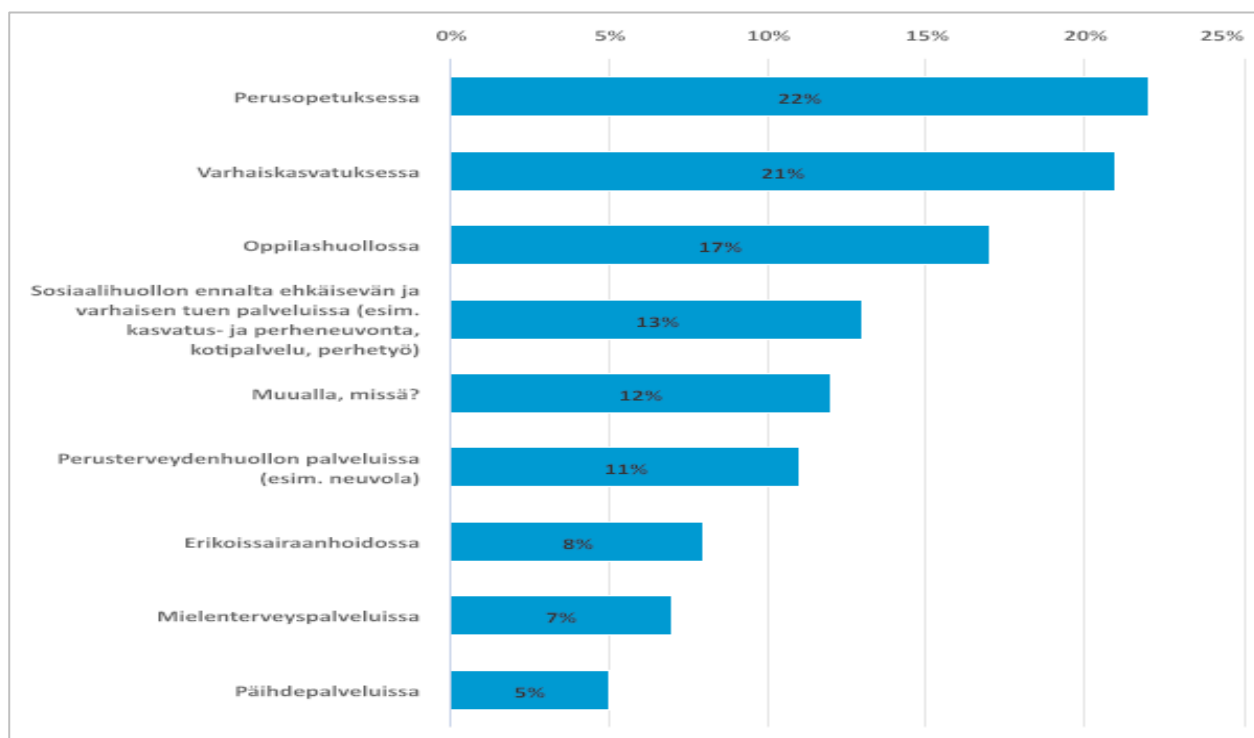
1. Vastaajina laaja joukko ammattilaisia

Ammattilaisten kyselyyn vastasi 548 lastensuojelun yhteistyökumppania Itä- ja Keski-Suomen alueelta. Kysely toteutettiin vuoden 2021 alussa. Suurin vastausmäärä tuli Keski-Suomen alueelta, mutta myös kaikki muut alueen maakunnat (Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo ja Etelä-Savo) olivat hyvin kattavasti edustettuina vastauksissa (taulukko 1).

Taulukko 1: Maakunta, jossa vastaaja työskentelee (N = 548)

Maakunta	Vastaajamäärä (N)	Prosenttia vastaajista
Etelä-Savo	87	15,9 %
Keski-Suomi	202	36,9 %
Pohjois-Karjala	140	25,5 %
Pohjois-Savo	119	21,7 %

Suurin vastaajajoukko työskenteli perusopetuksessa (22 %) ja varhaiskasvatuksessa (21 %) sekä oppilashuollossa (17 %). Terveystenhuollon palveluissa työskenteli 11 %, erikoissairaanhoidossa 8 %, mielenterveyspalveluissa 8 % ja päihdepalveluissa 5 % vastaajista (kuvio 1). Vastaajajoukko edusti siis hyvin kattavasti monialaista lastensuojelun yhteistyöverkostoa.

Kuvio 1: Vastaajien toimiala (mahdollisuus valita useampi vaihtoehto, N = 548, vastausten lukumäärä 642)

2. Lastensuojeluasiakkaat pääsevät vaihtelevasti palvelujen piiriin

Yhteistyökumppaneiden käsityksen mukaan palveluita tarvitsevat lapset, nuoret ja perheet pääsevät palveluiden piiriin hyvin tai huonosti riippuen palvelusta (taulukko 2). Parhaiten palvelun piiriin pääsee perusterveydenhuollossa, jonne yli 80 % vastanneista arvioi asiakkaiden pääsevän hyvin tai erittäin hyvin. Myös varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa palveluiden piiriin koettiin pääsevän keskivertoa paremmin.

Eniten vaikeuksia palveluiden saatavuudessa koetaan olevan mielenterveyspalveluilla, ja yli puolet vastanneista kertoo, että mielenterveyspalveluiden piiriin pääsee joko huonosti tai todella huonosti. Mielenterveyspalveluiden jälkeen vaikeinta oli päästä päihdepalveluihin ja erikoissairaanhoidon. Päihdepalveluihin pääsyssä on tosin huomattava, että melkein 40 % vastaajista ei osannut sanoa, pääsevätkö lapset ja nuoret sen avun piiriin.

Taulukko 2: Vastaajien käsitys siitä, pääsevätkö lapset, nuoret ja perheet tarvitsemansa avun piiriin eri palveluissa (N = 548)

	Erittäin hyvin	Hyvin	Ei hyvin eikä huonosti	Huonosti	Erittäin huonosti	En osaa sanoa
Perusterveydenhuollon palveluissa	21,1 %	61,4 %	8,3 %	2,6 %	0,6 %	6,1 %
Sosiaalihuollon ennalta ehkäisevän ja varhaisen tuen palveluissa	1,7 %	32,2 %	25,9 %	28,5 %	5,6 %	6,1 %
Varhaiskasvatuksessa	13,3 %	50 %	14,6 %	4,8 %	0,8 %	16,5 %
Perusopetuksessa	10,3 %	43 %	20,8 %	11,1 %	3 %	11,8 %
Oppilashuollossa	4,3 %	44,7 %	21,5 %	14,5 %	2,2 %	12,8 %
Lastensuojelussa	2 %	23 %	31,7 %	25,4 %	7 %	10,9 %
Päihdepalveluissa	1,1 %	11,9 %	20,6 %	20 %	8 %	38,4 %
Mielenterveyspalveluissa	1,1 %	10,9 %	16,2 %	35,4 %	17,2 %	19,2 %
Erikoissairaanhoidossa	1,5 %	20,3 %	22,5 %	20,5 %	11,4 %	23,8 %

Vastaajien käsityksen mukaan palveluiden sisältö vastasi parhaiten asiakkaiden tarpeita perusterveydenhuollon palveluissa ja varhaiskasvatuksessa (taulukko 3). Perusterveydenhuollon palvelut

vastasivat tarpeita hyvin tai erittäin hyvin 72 %:n mielestä ja varhaiskasvatuksen palvelut vastaavasti hyvin tai erittäin hyvin 66 %:n mielestä. Seuraavaksi parhaiten palvelut vastasivat tarpeita perusopetuksessa ja oppilashuollossa.

Palvelun sisältö vastasi tarpeita huonoiten mielenterveyspalveluissa, missä 35 % vastaajista arvioi sisällön vastaavan tarpeita huonosti tai erittäin huonosti. Seuraavaksi huonoiten palvelu vastasi tarvetta päihdepalveluissa ja erikoissairaanhoidossa. Suurin "en osaa sanoa" -prosentti tuli jälleen päihdepalveluille, mistä voimme päätellä, että kentällä työntekijät eivät ole paljon päihdepalveluiden kanssa tekemisissä verrattuna muihin palveluihin.

Taulukko 3: Vastaajien käsitys siitä vastaako palvelujen sisältö lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin (N = 548)

	Erittäin hyvin	Hyvin	Ei hyvin eikä huonosti	Huonosti	Erittäin huonosti	En osaa sanoa
Perusterveydenhuollon palveluissa	10,9 %	61,3 %	12,4 %	3,5 %	0,8 %	11,1 %
Sosiaalihuollon ennalta ehkäisevän ja varhaisen tuen palveluissa	3,7 %	39,4 %	26,4 %	19,6 %	3,4 %	7,5 %
Varhaiskasvatuksessa	11,8 %	54,4 %	13,3 %	3,9 %	0,9 %	15,7 %
Perusopetuksessa	8,1 %	49 %	18,3 %	9,9 %	2,2 %	12,5 %
Oppilashuollossa	3,1 %	45,1 %	24,6 %	10,3 %	1,7 %	15,2 %
Lastensuojelussa	2 %	26,9 %	33,6 %	17,8 %	5,8 %	13,9 %
Päihdepalveluissa	0,9 %	13,8 %	22 %	17 %	6,3 %	40 %
Mielenterveyspalveluissa	0,9 %	17 %	22 %	25,3 %	9,6 %	25,2 %
Erikoissairaanhoidossa	3,2 %	29,6 %	21,9 %	11,1 %	4,8 %	29,4 %

Vastaajat (361) näkivät seuraavien tekijöiden vaikuttavan palvelujen saatavuuteen ja laatuun:

1. Resurssit ja lastensuojelun ylikuormittuneisuus
2. Palvelujen saatavuus
3. Rekrytointi ja henkilöstöongelmat
4. Monimutkaiset ja kankeat palveluketjut
5. Alueellinen eriarvoisuus
6. Asenne
7. Korona
8. Muut syyt

Lastensuojelu nähtiin ylikuormittuneena ja resurssia oli liian vähän palvelun tarpeeseen nähden (170 mainintaa). Työntekijää kohden on liian monta asiakasta, ja tarve on suurempaa, kuin mitä voidaan laadukkaasti hoitaa. Myös perustasolla on liian vähäiset resurssit, eikä erikoissairaanhoido ota asiakkuuksia. *”Liian pienet resurssit ja keskitytty nykyisellään sammuttamaan tulipaloja”*. Mielenterveys- ja päihdepalveluissa on ruuhkaa. Myös perusopetuksessa ja oppilashuollossa on niukat resurssit, jotka ohjautuvat liiaksi oireilevien kannatteluun.

Palvelujen saatavuudessa nähtiin ongelmia 155 vastauksessa. *”Mikäli perustason hyvien tukien pariin pääsisivät ajoissa ja helposti, vähenisi kuorma lastensuojelussa ja vaikkapa erikoissairaanhoidossa.”* *”Palveluiden sisällöt ovat mielestäni kunnossa, mutta niiden piiriin pääseminen on vaikeaa. Ongelma on jonot.”* Jonoista puhuttiin usean eri palvelujentuottajan paikoissa. Lisäksi perheen koettiin löytävän vaikeasti palveluja erityisesti matalan kynnyksen palveluissa. *”Palveluihin ei päästä oikea-aikaisesti ja tarpeeksi varhaisessa vaiheessa.”* *”Palveluita on liian vaikea saada. Perheiden on mahdotonta tietää mistä mitään apua saa. Lisäksi jonot eri palveluihin on liian pitkät.”*

Rekrytointi- ja henkilöstöongelmista puhuttiin 120 vastauksessa. Huutava pula ammattilaisista ja henkilöstön jatkuva vaihtuminen vaikuttavat heikentävästi palvelujen laatuun. Osaajista on pulaa, muun muassa lastenpsykiatreista, psykologeista sekä sosiaalityöntekijöistä.

”Palveluja heikentää kunnassamme alati vaihtuvat sosiaalityöntekijät. Jokainen tapaaminen alkaa uudelle työntekijälle tilanteen avaamisella. Tämä väsyttää ja turhauttaa perheitä ja opettajia. Koulupsykologin vaihtuminen aiheuttaa samaa pulmaa. Myös se, ettei koulupsykologia ja koulukuraattoria ole ollenkaan esim. tällä hetkellä, vaikeuttaa suunnattomasti palvelujen saamista ja kuntoutuksen järjestämistä.”

Pirstaleiset palveluketjut aiheuttavat päällekkäistä työtä. **Palveluketjujen monimutkaisuutta ja kankeutta sekä pirstaleisuutta** kuvattiin 98 vastauksessa. Palveluketjuja tulisi tarkastella enemmän kokonaisuutena ja palvelualueiden yhteistyöhön tulisi panostaa enemmän. Myös työn johtamiseen ja organisointiin tulisi kiinnittää huomiota.

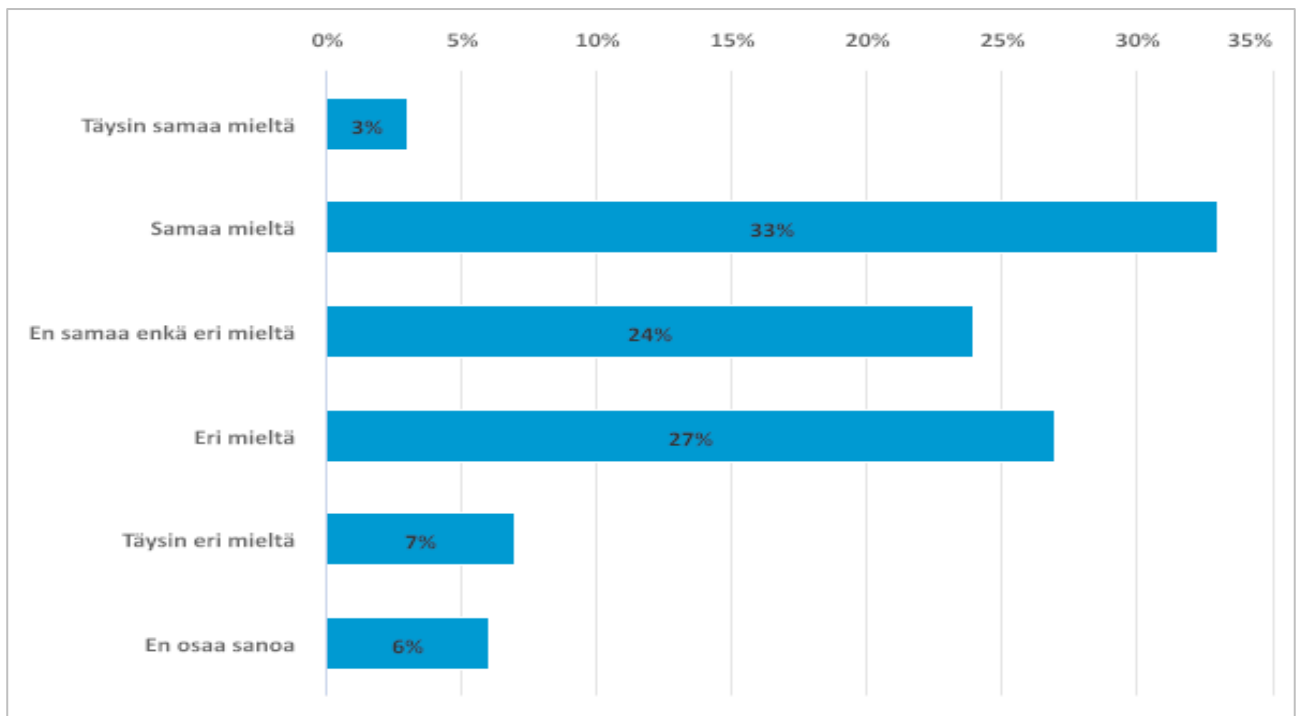
Alueellista eriarvoistumista kuvattiin 44 vastauksessa. Palvelut, erityisesti mielenterveys- ja erikoissairaanhoidon palvelut, sijaitsevat fyysisesti kaukana kasvukeskuksissa. Eriarvoisuutta nähtiin aksellilla maaseudun syrjäkylät versus kaupunkikeskukset. Palvelut vaihtelevat myös tilanteesta ja paikasta riippuen, mikä osaltaan on aiheuttanut myös alueellista eriarvoistumista.

Asenteeseen liittyviä ongelmia nostettiin esiin 35 vastauksessa. Vanhanaikaiset asenteet lastensuojelussa ja jämähtäneisyys esiintyivät useammassa vastauksessa: *“Ammattilaiset jämähtäneet omiin norsunluutorneihinsa odottamaan, että asiakas ottaa yhteyttä tai jotta joku lähete/ilmoitus tulee.”* Työntekijöiden motivaatio ja kiinnostuksen puute sekä rohkeus puuttua asioihin nähtiin osittain puutteellisiksi. *“Ei kuulu-meille-ajattelu sekä luottamusputa ja tiedon puute eri toimijoiden välillä”*. Myös johtotason linjaukset vaikuttavat lastensuojelun asenteisiin ja heijastavat yhteiskuntamme arvokeskustelua. Yhteiskunnassamme esiintyy myös yhä lastensuojelun stigmaa, joka voi olla vahingollista asiakkaiden elämässä.

Koronapandemiaan liittyvät haasteet tulivat esiin ainoastaan seitsemässä vastauksessa ja näissäkin useimmiten yksittäisenä mainintana. Tämä voi johtua siitä, että lastensuojelun palveluissa on ollut suuria haasteita jo paljon ennen koronapandemiaa. Onko myös niin, että koronasta huolimatta lastensuojelutyötä on tehty jalkautuvasti? Vastauksista ei käy tässä yhteydessä ilmi, että palvelun saatavuus olisi pandemiasta johtuen entisestään heikentynyt.

3. Monialaisen yhteistyön haasteet ja mahdollisuudet

Yhteistyön toimivuus oli aineistossa hyvin jakautunut kysymys. Lähes yhtä paljon eli 34 % vastanneista koki, että monialaisessa yhteistyössä vastuunjako lastensuojelun kanssa on toimivaa, ja 36 % koki olevansa eri mieltä / täysin eri mieltä asiasta (kuvio 2). Loput 30 % ei ollut eri eikä samaa mieltä tai ei osannut sanoa. Tämä voi kertoa siitä, että toimiva tai toimimaton yhteistyö tapahtuu yksilöiden välillä, eikä organisaatioissa tai rakenteissa.

Kuvio 2: Monialaisessa yhteistyössä vastuunjako lastensuojelun kanssa on toimivaa (N = 548)

Vastaajat (321) mainitsivat lastensuojelun kanssa jo käytössä oleviksi erityisen hyviksi monialaisen yhteistyön toimintatavoiksi, menetelmiksi tai työvälineiksi:

1. Kokouskäytännöt
2. Yhteistyömenetelmät
3. Sovitut yhteistyörakenteet
4. Ei hyviä työmenetelmiä käytössä

Säännönmukaiset, yhteiset työkokoukset ja **kokouskäytännöt** nähtiin tärkeäksi toimintatavaksi 116 vastaajan mukaan. Kun tunnemme yhteistyökumppanit, on helpompi istua yhteisen pöydän ääreen pohtimaan ns. kipupisteitä. *”Meillä varmasti etuna on tuttuus ja palveluiden monikanavainen saatavuus, yhteyden ottaminen on puolin ja toisin helppoa. Työnjako on selkeä. Tunnemme toisemme ja sekin helpottaa yhteyden ottamista.”*

Vastauksista 95:ssä kuvattiin ja nimettiin erilaisia **yhteistyömenetelmiä**. Näitä oli muun muassa lastensuojelun moniammatillinen tiimi, yhteiset kotikäynnit ja verkostopalaverit, yhteiset tapaamiset ennen ilmoituksen tekemistä, Lapset Puheeksi -menetelmä, vasu-keskusteluihin (= lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma -keskustelu) osallistuminen, saattaen vaihtaen -menetelmä, SISUKAS-malli, systeemisen tiimin reflektiökäytännöt sekä LASTA-malli.

Sovitut yhteistyörakenteet auttavat yhteistyössä, ja näitä kuvattiin 68 vastauksessa. Erilaisia yhteisesti sovittuja rakenteita luettiin lukuisia, näistä erimerkkeinä mainittakoon yhteiset arviokäynnit eri ammattilaisten kesken, lastensuojeluilmoituskäytännöt, ja työpari yli organisaatorajojen. Myös poliisilaitoksen sosiaalityöntekijä mainittiin hyvänä yhteisenä käytäntönä.

Toisaalta kyselyssä tuotiin esille myös **hyvien yhteistyökäytäntöjen puutetta** (34 mainintaa). Näissä vastauksissa kritisoitiin lastensuojelun haluttomuutta tehdä yhteistyötä ja lastensuojelun näkymättömyyttä. Toiset kokivat, että yhteistyö sujuu eri yksilöiden välillä, mutta ei organisaatioiden välillä. Mainittiin myös, että on puhuttu eri organisaatioiden yli tehtävästä työparityöskentelystä, mutta käytännössä tätä ei edelleenkään tapahdu. Muutamassa vastauksessa koettiin, että yhteistyö on olematonta.

Lastensuojelun kanssa tehtävässä yhteistyössä on vastaajien (399) mielestä haasteita seuraavissa tilanteissa tai asioissa:

1. *Tiedonkulun ongelmat*
2. *Vastuunjakoon ja toisen työn arvostukseen liittyvät haasteet*
3. *Resurssipula ja työntekijöiden vaihtuvuus*
4. *Puutteelliset lastensuojelukäytännöt*
5. *Riittämätön tukirakenne*

Suurimmaksi haasteeksi yhteistyössä lastensuojelun kanssa nähtiin **tiedonkulun ongelmat** (noin puolet vastaajista eli 205 vastausta). Salassapitoasioita pidettiin erityisesti haasteellisenä. Lisäksi erilliset asiakas- ja potilastietojärjestelmät kuormittavat ja vaikeuttavat työtä. Varhaiskasvatuksessa ja koulussa koettiin, ettei lastensuojelusta oteta riittävästi yhteyttä tehdyn lastensuojeluilmoituksen johdosta. Samaa haastetta koettiin myös muissa palveluissa. Tiedonkulun ja informoinnin asiakkaan tilanteesta koettiin jäävän liiaksi perheen omalle vastuulle.

Toiseksi yleisin haaste kyselyn perusteella liittyi **vastuunjakoon ja toisen työn arvostukseen** erityisesti haastavissa asiakastilanteissa. Hyvin kuvaava kommentti tästä oli: *”erityisen haastavissa tilanteissa olemme samassa suossa, yhteistyössä silloinkin”*. Haasteita nähtiin työskentelyn rajapinnoilla ja toisen työn näkemyksen huomioimisessa. Vastuuta pallotellaan helposti sektorilta toiselle, kun perheellä on monenlaisia haasteita ja tuen tarpeita. Esimerkiksi lastensuojelun ja psykiatrian välillä käydään ajoittain keskustelua palvelun maksajasta. Myös asenteissa ja vastuunottamisessa nähtiin ongelmia. Tämä keskustelu johtaa helposti toistensa syyttelyyn.

Huolta lastensuojelun **resurssipulasta ja työntekijöiden vaihtuvuudesta** tuotiin esille 53 vastauksessa. Koettiin, että lastensuojelussa tarvittaisiin lisäresurssia. Esimerkiksi palavereista sopiminen venyy liian pitkälle tarpeeseen nähden kalentereiden ollessa liian täysiä. Myös tietämättömyys vastuutyöntekijöistä oli yleistä. Lastensuojelu nähtiin yhteistyökumppaneiden mielestä ylikuormittuneena.

Puutteelliset lastensuojeluilmoitusten käsittelykäytännöt nostettiin esiin 52 vastauksessa. Esimerkiksi, jos koululta tulee lastensuojeluilmoitus, koululle tulee liian harvoin tieto siitä, onko asia edennyt mihin suuntaan. Ilmoittaja ei aina tiedä, onko ilmoitus otettu vastaan, eteneekö ilmoitus ja millä aikataululla.

Riittämätöntä tukirakennetta kuvattiin 51 vastauksessa. Perheiden haasteiden täytyy olla todella suuria, että saa apua, ja avun saamisen koettiin kestävän kauan. Käytännön palveluita koettiin saatavan liian vähän. Esimerkiksi lastensuojelun velvoittamat päihdekäynnit koettiin haasteellisina toteuttaa niukkojen resurssien vuoksi. Aina psyykkisiä haasteita ei tunnisteta, konkreettiset puutteet sen sijaan paremmin. Tällä viitataan siihen, että lastensuojelussa tunnistetaan helpommin lasten konkreettiset puutteet hoivassa ja huolenpidossa, kuten ravinto ja vaatetus sekä fyysinen väkivalta, kun taas psyykkinen pahoinvointi jää useammin tavoittamatta. Näin ollen palvelut tai riskitekijöiden arviointi eivät aina toteudu riittävässä laajuudessa.

Lastensuojelun kanssa tehtävää yhteistyötä edistäisivät ja parantaisivat vastaajien (380) mielestä seuraavat tekijät:

1. *Tiedonkulun lisääminen ja yhteiset koulutukset*
2. *Säännöllinen vuorovaikutus ammattilaisten kesken*
3. *Yhteinen arviointi ja suunnitelma, vastuunjaosta sopiminen*
4. *Resurssit*
5. *Henkilöstön pysyminen ja osaaminen*

Suurimmaksi edistäväksi tekijäksi koettiin **tiedonkulun lisääminen** (maininta 133 vastauksessa). Tietoa toisten työtavoista ei ole riittävästi, ja koetaan, että tietoa eri työntekijöiden reunaehdoista tulisi lisätä. Koska ei aina ymmärretä, mitä toiselta osapuolelta voi vaatia, odotukset ovat yli- tai alimitoitettuja eli epärealistisia. Selkeää tiedottamista lastensuojelun palveluista myös kaivattiin. Toivottiin myös mahdollisuutta konsultoida ja jakaa caseja matalalla kynnyksellä. *“Yhteisen*

työn tekeminen lisää ymmärrystä toisen työtä kohtaan.” “Lähtökohtaisesti yhteistyötä auttaa kaikkialla se, että toisen tekemää työtä ja arviointia osataan kuunnella, siihen pysähtyä ja arvostaa.”

Säännöllisen vuorovaikutuksen merkitystä ammattilaisten kesken tuotiin esille lähes yhtä monessa vastauksessa (131 mainintaa). Matalan kynnyksen yhteistyömahdollisuutta kiiteltiin ja toivottiin lastensuojelun sosiaalityöntekijää vierailemaan kouluilla ja varhaiskasvatuksessa. Myös säännölliset yhteiset tapaamiset muissakin kuin asiakasasioissa tuovat tehtävää tutummaksi. Ajoittain olisi hyvä tavata ja sopia yhteisistä käytänteistä. Pienessä kunnassa tämä nähtiin luontevaksi, kun yhteistyökumppanit ovat jo ennestään tuttuja.

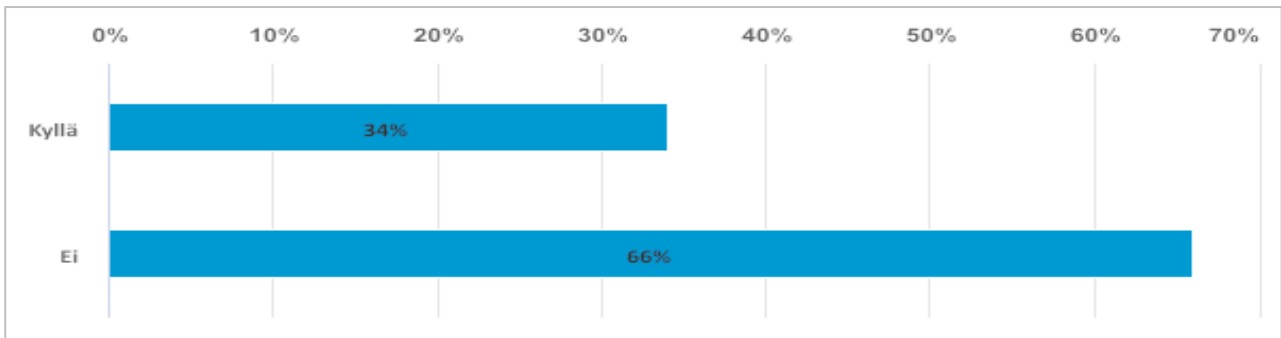
Yhteisestä arvioinnista ja suunnitelmasta sekä vastuunjaosta puhuttiin 94 vastauksessa. Näihin vastauksiin linkittyi myös tiiviimpi yhteistyö sekä muiden työn kunnioittaminen. Keinoina tuotiin esiin yhteiset kotikäynnit, lastensuojelun mukana olo yksilökohtaisissa oppilashuollon työryhmissä, alku- ja loppupalaverit ja yhteinen arviointi tuen edistymisestä, suunnitelmallinen yhteistyötahojen kartoittaminen palvelutarpeen arviointivaiheessa, yhteinen päihdearvio sekä moniammatilliset palaverit, joissa asiakas on mukana. Toivottiin yhteistyöltä yhteisen ymmärryksen jakamista palveluohjauksen sijaan. Systeemisestä työotteesta toivottiin parannusta nykytilaan.

Resurssit nousivat esiin 58 vastauksessa. Työntekijöille toivotaan riittävästi aikaa hoitaa perheiden asioita. Myös varhaiseen puuttumiseen pitäisi olla enemmän aikaa, jolloin ongelmat eivät kasvaisi niin suuriksi: *“Varhainen puuttuminen ei ole kyllä mitään varhaista puuttumista, jos tapahtuu vasta vuosien päästä”*. Myös psykologia/perheterapeuttia kaivattiin tuomaan lisää ymmärrystä esimerkiksi lapsen kiintymyssuhteista ja traumatisoitumisesta.

Henkilöstön pysyvyys ja osaamiskysymykset mainittiin 41 kertaa. Toivottiin lastensuojelun työntekijöiden pysyvyyttä, jolloin yhteistyötä olisi helpompi kehittää. Myös lastensuojelun työntekijöiden osaaminen tulisi varmistaa.

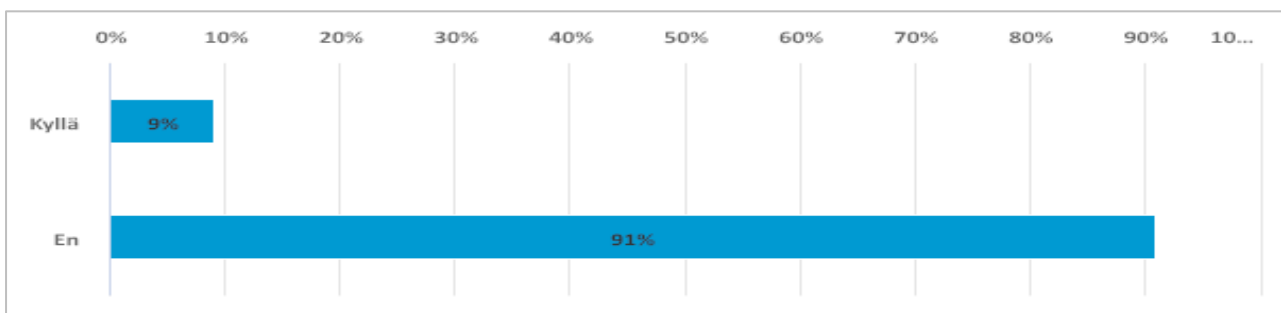
4. Lastensuojelun systeeminen työote ja asiakkaan osallisuus

Vastaajista noin kolmasosalle systeeminen työote oli tuttu (kuvio 3).

Kuvio 3: Onko systeminen työote sinulle tuttu (N = 548)?

Systemisen työotteen koulutukseen oli osallistunut 9 % vastaajista (kuvio 4).

Kuvio 4: Oletko osallistunut systemisen työotteen koulutukseen (N = 548)?

Vastaajien (192) edustamissa palveluissa on käytössä hyviä asiakasosallisuuden muotoja tai toimintatapoja. Näiksi mainittiin:

1. *Osallistavat yhteistyömenetelmät*
2. *Asiakaspalautekyselyt*
3. *Vertais- ja ryhmätyötoiminta*
4. *Asiakasraati*
5. *Kokemusasiantuntijat*

Asiakasosallisuuskysymyksen avoimissa vastauksissa kuvattiin pääasiassa **osallistavia yhteistyömenetelmiä** (147 mainintaa). Monessa vastauksessa kuvattiin asiakkaan, nuoren tai huoltajan mukaan ottamista hoitoneuvotteluihin/oppilashuollon palavereihin/hoitosuunnitelman laatimiseen. Asiakasta osallistavista menetelmistä mainittiin muun muassa Lapset puheeksi -menetelmä, IPC-ohjaus sekä systeminen työote, vahvuus- ja huolimittari, Minun mielestäni -kuvat, MIM-

havainnointi, Theraplay sekä Tejping-nukkeleikkimetodi. Osa näistä lasten ja perheiden vaikuttavista tukimenetelmistä on kuvattu Kasvun tuki -portaalissa. *)¹

Koululla toteutettiin oppilaskunta-, tukihenkilö- ja sporttaritoimintaa. Ennen koronaa toteutettiin myös asiakasosallisuusiltoja. Asiakasosallisuutta lisääväksi toimintaympäristöksi nimettiin asiakkaan koti. **Asiakaspalautteiden keruu** mainittiin 31 vastauksessa. Erilaisia kyselyjä on luotu eri tarkoituksiin. Vastauksissa mainittiin muun muassa asiakaspalautteet, Move! -kyselyt, kiusaamiskyselyt ja hyvinvointikyselyt. **Vertais- ja ryhmätoimintaa** toteutettiin muun muassa ryhmämuotoisena hoitona, vanhempien ryhmänä sekä vertaistukiryhmänä. Nämä mainittiin kahdeksassa (8) vastauksessa.

Asiakasraati nostettiin esiin seitsemässä (7) vastauksessa. Tähän lasketaan mukaan myös vanhempien toimikunnan toiminta. Yhdessä vastauksessa nostettiin hienosti esiin kehittäjäryhmätoiminta: *”Toimintaamme kehittää puolivuositain kokoontuva asiakkaista koottu kehittämisryhmä. Asiakkaiden asiantuntijuuden hyödyntäminen ja mahdollisuus vaikuttaa laajemmin vertaistensa hyödyksi vahvistaa osallisuutta.”* Myös **kokemusasiantuntijoiden käyttö** nostettiin esiin neljässä vastauksessa.

Lastensuojelun laitoksen velvollisuudeksi on tullut vuoden 2019 lakimuutoksessa laatia hyvän hoitotilasuunnitelma osana omaohjelmasuunnitelmaa. Tämä nostettiin esiin yhtenä asiakasosallisuutta lisäävänä toimenpiteenä. Muutamassa vastauksessa todettiin, että asiakasosallisuuden osalta on hyvin vähän mitään toimintaa.

5. Toiveet LUMO-hankkeelle

Alkukartoituskyselyssä kysyttiin myös toiveita LUMO-hankkeelle. Monialaiseen yhteistyöhön liittyvistä työpajoista tai koulutuksista vastaajien (159) toiveet jakaantuivat seuraavien teemojen alle:

1. Yhteistyön malleja / yhteistyön säännöt ja rajoitteet
2. Eri työaloihin tutustuminen
3. Työpajat / yhteiset koulutukset eri aloille
4. Lastensuojelun koulutusta yhteistyökumppaneille
5. Systeminen työote
6. Ei aikaa / halua / resursseja koulutuksiin / eivät toimi

¹ *) Kasvun tuki on tietolähde vaikuttavista työmenetelmistä lasten ja perheiden tukemiseksi (lisätietoa kasvuntuki.fi -sivustolta sekä itla.fi -sivustolta).

Erilaisia **yhteistyön malleja** sekä koulutusta yhteistyön säännöistä ja rajoitteista kaivattiin 36 vastauksessa. Toivottiin käytännön yhteistyötoimintaa, esimerkiksi yhteisiä tiimejä ja työparityöskentelyä sekä uusia toimivia yhteistyötapoja ja uusien työotteiden esittelyä. Toivottiin työpajoja ja koulutusta aiheesta, kuinka kehittää yhteistyötä ja verkostotyötä. Myös lainsäädännöllisten yhteistyövelvoitteiden avaaminen oli toivelistalla.

Vastauksissa toivottiin **eri työaloihin tutustumista** sekä mahdollisuutta tavata myös kasvokkain (29 mainintaa). Alueellista yhteistyötä ja verkostoitumista toivottiin yhteisellä foorumilla. Toisen työn tuntemus koettiin tärkeäksi, ja toivottiin tietoa toisen tekemästä työstä.” *Tietoa eri yhteistyötahojen tämänhetkisestä tilanteesta. Antaisi näkökulmaa ja osaisi suhteuttaa omaa työtä yhteistyötilanteissa.*”

Lähes yhtä monessa vastauksessa (28) toivottiin **”työpajoja, joissa yhteistyön merkitystä lastensuojelun, perhetyön, oppilashuollon, koulun ja perustason mielenterveyspalveluiden välillä lisätään”**. Ideoita tuli myös simulaatioharjoituksista monialaisen yhteistyön harjoittelemiseksi case-pohjalta sekä koulutuksista perheterapeuttisesta työotteesta, monitoimijaisesta palvelutarpeen arvioinnista ja Lapset puheeksi -menetelmästä. Alueellista koulutusta toivottiin myös.

Lastensuojelun koulutusta toivottiin 17 vastauksessa. Toivottiin muun muassa perusinformaatiota opettajille ja varhaiskasvatukseen sekä tietoa lastensuojelun tilanteesta, lainsäädännöstä ja työmenetelmiin tutustumista. **Systeeminen työote** mainittiin erikseen kahdeksassa vastauksessa. Systeeminen työote on ollut viime vuosina lastensuojelun valtakunnallinen työtapamuutos, joka vaikuttaa myös lastensuojelun yhteistyökäytänteisiin. Työotetta toivottiin laajennettavaksi muun muassa sivistyspalvelujen puolelle, ja yhteiseksi työmuodoksi kunnassa.

Osa vastaajista suhtautui koulutuksiin ja työpajoihin negatiivisesti (10 mainintaa) useista eri syistä: koettiin, ettei siihen ole työaikaa, taikka monialainen yhteistyö ei ole tarpeen, tai se ei tuo lisäarvoa. Pienestä koulusta on vaikea päästä koulutuksiin työaikana. Teoriasta käytäntöön soveltaminen puuttuu koulutuksista valitettavan usein.

Muutamassa vastauksessa korostettiin asennetta, tahtoa ja esimiesten tukea, joilla ratkaistaan monta pulmaa monialaisessa yhteistyössä. Yksi vastaaja kiteytti asian näin: *“Aito monialaisen työn toteuttaminen vaatii toimintakulttuurin muutosta, reflektiota, tahtoa ja mahdollisuutta hankkia osaamista sekä jakaa asiantuntijuutta. Lupa tehdä toisin on oleellinen. Ymmärrys normeista, sää-döksistä, laista sekä myös asenteista on tärkeä. Tähän vaaditaan myös esimiesten osallistuminen koko prosessiin, ei vain luvan antajana, vaan myös itse oman roolin tunnistaminen kulttuurin muu-toksessa.”*

Systeemiseen työotteeseen liittyen vastaajat (102) toivoivat

1. Työpajoja / koulutuksia
2. Perustietopaketti yhteistyökumppaneille monialaisesta näkökulmasta katsottuna (perusperehdytys)
3. Vahvempaa yhteistyötä / yhteistyömalleja
4. Perheterapeuttisten menetelmien koulutusta

Systeemisen työotteen koulutuksia ja työpajoja toivottiin 102 vastauksessa. Yleisimmin (47 vastausta) toivottiin koulutusta systeemisestä lastensuojelusta, esimerkiksi työmenetelmästä, käsitteistä, systeemisen menetelmän peruskoulutusta työntekijöille sekä esimerkiksi koulutuksellisia mallivideoita. Yhdessä vastauksessa todettiin, että kaikki koulutus, mikä parantaa yhteistyötä, koetaan tarpeelliseksi. 15 vastauksessa toivottiin perustietoa lastensuojelun käytänteistä, joka liitetään systeemisen koulutuksen perusteisiin. Perheterapeuttista osaamista toivottiin lisää, myös nämä koulutukset kiinnostivat (mainintana muun muassa resilienssi, mentalisaatio ja narratiivisuus-teemat). Lisäksi toivottiin yksityisten palveluntuottajien mukaan kutsumista koulutuksiin.

6. Yhteenvetoa

- Tiedonkulun ongelmat koettiin yhteistyön suurimmaksi haasteeksi lastensuojelun kanssa. Yhteistyötä vaikeuttaa eri tahojen kokemus siitä, ettei lastensuojelusta saa riittävästi tietoa lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen ja perheen tilanteesta (erityisesti lastensuojeluilmoituksen teon jälkeen).
- Lapset, nuoret ja perheet pääsevät vaihtelevasti eri palvelujen piiriin. Yhteistyökumppanien kokemuksen mukaan parhaiten päästään perusterveydenhuollon palveluihin. Myös oppilas-huollon ja koulun tukipalveluihin pääsee keskivertoa paremmin. Haastavimmaksi koettiin pääsy mielenterveys- ja päihdepalvelujen piiriin.

- Yhteistyökumppaneille lastensuojelun resurssipula näyttäytyy kaaoksena, jota aiheuttaa muun muassa työntekijöiden vaihtuvuus. Yhteistyö on sattumanvaraista riippuen yksilöiden välisestä työskentelystä, eikä sitä ohjaa toimivat rakenteet.
- Palvelujen saatavuuteen vaikuttaa heikentävästi resurssipulmat sekä ongelmat palvelujen piiriin pääsemisessä, esimerkiksi monimutkaiset, kankeat ja pirstaleiset palveluketjut. Palveluketjuja tulisi tarkastella enemmän kokonaisuutena, ja yhteistyöhön tulisi panostaa enemmän. Työn johtamiseen ja organisointiin tulisi kiinnittää entistä enemmän huomioita.
- Toistemme työkenttää ei tunneta riittävässä määrin, minkä vuoksi odotukset yhteistyökumppania kohtaan ovat epärealistia, yli- tai alimitoitettuja tarpeeseen nähden. Toisen työtä ei arvosteta riittävästi.
- Systeemisen työskentelyn tunsu 34 % vastaajista. Systeemisen työotteen koulutukseen oli osallistunut ainoastaan 9 % vastaajista.
- Erilaisia osallistavia yhteistyötyömenetelmiä on kentällä paljon, kuten Lapset puheeksi -menetelmä, IPC-menetelmä ja systeeminen työote. Kasvun tuki -portaali on tietolähde vaikuttavista työmenetelmistä lasten ja perheiden tukemiseksi (www.kasvuntuki.fi).
- Muita asiakasosallisuuden muotoja ovat muun muassa asiakaspalautteiden keruu, vertais- ja ryhmätoiminta, asiakasraadit sekä kokemusasiantuntijoiden käyttö.
- Tiedonkulun parantaminen, yhteiset koulutukset sekä säännöllinen vuorovaikutus eri ammattilaisten kesken parantaisivat vastaajien mukaan lastensuojelun yhteistyötä. On tärkeää sopia yhteisestä vastuunjaosta ja tehdä yhteistä suunnitelmaa. Lastensuojelun resurssit tulisi saada myös kuntoon ja varmistaa henkilöstön pysyvyys ja osaaminen.
- Vastaajat toivoivat systeemisen työotteen koulutuksia ja työpajoja sekä lastensuojelun perustietopakettia monialaisesta näkökulmasta katsottuna. Myös perheterapeuttiset menetelmät kiinnostavat.

7. Lopuksi

Kyselyn vastauksista kuvautuu tahto tehdä monialaista yhteistyötä enemmän ja laadukkaammin, kuin siihen tällä hetkellä pystytään. Vastauksista löytyy aineksia yhteistyön parantamisen elementteihin, joihin sitoutumalla asioita voidaan viedä eteenpäin. Nämä elementit on koottu LUMO-yhteistyöjulistukseen, jonka toivomme leviävän kulovalkean lailla ja näkyvän käytännön tekoina

lastensuojelun ja sen monialaisen yhteistyökumppaniverkoston yhteisessä työssä ja sen kehittämisessä.

LUMO-yhteistyöjulistus 2021

- Ammattilaisina teemme enemmän ja tiiviimmin yhteistyötä
- Järjestämme yhteistä aikaa, jotta voimme pohtia asiakastapauksia ja tehdä yhteisiä arvioita / suunnitelmia, sekä saada näkyväksi ja tunnistaa yhteistyön mahdollisuudet
- Järjestämme yhteisiä koulutuksia tärkeiksi yhteisymmärryksen rakentamisen paikoiksi
- Huolehdimme yhteistyön rakenteista yhteisen työn toteuttamiseksi
- Johtona tahdomme linjata yhteistyötä sen toteuttamisen tueksi

LUMO-hankkeen kehittämistyössä teemme näissä teemoissa oman osamme ja kutsumme kaikkia lasten, nuorten ja perheiden parissa työskenteleviä liittymään yhteistyöhön ja luomaan mahdollisuuksia paremmalle tulevaisuudelle. Tätä teemme, tähän sitoudumme.